

ЖОСПАР

КІРІСПЕ	3
1 ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ШАҒЫН КӘСІПКЕРЛІКТІ БАСҚАРУ ТІЗГІНІНДАҒЫ ЖҮЙЕСІНЕ ҚЫСҚАРТЫЛҒАН АНЫҚТАМА	5
1.1 Қазақстан Республикасының шағын кәсіпкерлік ролінің басқару және қолдау жүйесіндегі маңызы	5
1.2 Қазақстан Республикасының шағын кәсіпкерлік ролінің қазіргі жағдайы және даму бағыты	10
2 ЖЕКЕ КӘСІПКЕРЛЕРДІҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ ЖАҒДАЙЫ	15
2.1 Жеке кәсіпкерлік түсінігі	15
2.2 Кәсіпкерлік құқық маңызында болу тарихы	17
2.3 Кәсіпкерлік құқық субъектілері	18
2.4 Кәсіпкерлік өрлеуіне қолдау және қолдау шаралары	20
2.5 Жеке кәсіпкерліктерге қолдау шаралары	22
ҚОРЫТЫНДЫ	28
Пайдаланылған әдебиеттер тізімі	30

КІРІСПЕ

Зерттеу тақырыбының өзектілігі. Кәсіпкерлік кәсіпорынның экономикалық дамуының маңызды факторы. Кәсіпкерлік қызмет – еліміздің экономикасы үшін халықтың әлеуметтік тұрмыс жағдайының жақсаруына әрекет ететін қажетті буын. Бірақ мемлекет тарапынан бөлінген қаржылық қолдаудың жетіспеушілігі, өнеркәсіп пен шағын кәсіпорын өнімдеріне қойылған бағаның теңсіздігі және нарық инфрақұрылымының нашарлауы, өзара төлемдердің орындалмауы, бағаның өсуі, шетелден сапасыз өнімдердің ағылып келуі, жергілікті кәсіпкерлердің бәсекеге қабілеттілігінің төмендігі және тағы басқа себептер өз кезегінде әрбір саладағы кәсіпкерлік қызметке теріс ықпалын тигізіп отыр. Ел экономикасының тұрақтылығы кәсіпкерлік құрылымдарды қалыптастырып дамыту аз уақыт ішінде өзінің нәтижелерін беретінді, нарықтық жағдайға сай құрылған шағын құрылымдар өндірістік тиімділікті арттыру бағытында құлдырап кеткен кәсіпорынның экономикасын жақсаруына, әрбір саладағы кәсіпкерлік жүйесіндегі шағын және орта бизнестік субъектілердің ұлғая бастағаны мысал бола алады. Сонымен бірге ұлттық экономиканы одан әрі дамытуға да аса басты ықпал етеді.

Қазіргі кезде елімізде шағын және орта кәсіпкерлікті (ШОК) дамыту мәселесіне ерекше көңіл бөлініп отыр. Шағын кәсіпкерліктің дамуы әлі де болса төмен деңгейде өкпенді жасырын емес. Қазақстан Республикасы Президентінің «Жаңа онжылдық – жаңа экономикалық өрлеу – Қазақстанның

жаңа мүмкіндіктері» деп аталатын халыққа арнаған Жолдауында «Өртараптандырудың өзге кәсіпкерлік болады. Біз тәуекелдерді өз қолымызға алуға, жаңа рынқтарды игеруге, инновациялар ендіруге дайын қуатты кәсіпкерлер тобын жергіміз келеді. Нақ осы кәсіпкерлер экономиканы жаңғыртудың қозғаушы күші болып табылады. Осыған байланысты Үкіметке 2010 жылдан бастап өндірлерде кәсіпкерлікті дамыту жөнінде Бірыңғай бюджеттік бағдарлама енгізілуін қамтамасыз етуді тапсырамын», – деп атап көрсеткен болатын. Сондықтан да қазіргі кезде кәсіпкерлікті, соның ішінде ШОК-ті дамытуға ерекше назар аударылып отыр. Осы аталғандарды ескере отырып, шағын кәсіпкерлікті дамыту және оның дамуына жан-жақты жағдай жасау, қызмет тиімділігін арттыру объективті қажеттілік болып отыр.

ҚР Президентінің Қазақстан халқына Жолдауында айтылғандай, біздің стратегиялық міндетіміз – бәсекеге қабілетті 50 елдің қатарынан лайықты орын алу. Сондықтан да мемлекет пен жеке меншік сектор өзара сенім мен тиімділікке негізделген әріптестік қатынастарын жолға кю керек. Алайда, мұндай стратегиялық міндетті шешу үшін экономикамыздың бәсекеге қабілеттілігін арттыра отырып, шықаратын бағыттан бас тарту және өндірлер өнеркәсіптің үлесін арттыру, әлемдік стандарттарға сай өндірлер өндіру, салалық кластерлер құру, ғылымды көп қажет ететін және жоғары технологиялық экспортқа негізделген өндірістер құруды ынталандыру сияқты көптеген маңызды шараларды жүзеге асыру жолға алынды. Бұл бағытта, ең алдымен, еліміздің индустриялық-инновациялық дамуының 2003-2015 жылдарға арналған стратегиясы қабылданып іске асырылуда және өндірлер саланың мүмкіндігі мол басым бағыттары анықталып, кластерлер құру арқылы дамытуға баса назар аударылып отыр. Мұның барлығы жоғары деңгейде орындалып, оң нәтижесін беру үшін еліміздегі шағын кәсіпкерлік қызметті ұлттық ұйымдастыру, дамыту және қызмет тиімділігін арттыруға, жеке кәсіпкерлердің құқықтық жағдайын жақсартуға ерекше мән беру қажет.

Сондықтан осы ғылыми жұмыстың өзектілігі жоғарыда аталған әр түрлі аспектідегі проблемаларды және оларды шешу жолдарын зерттеумен анықталады.

Зерттеу жұмысының мақсаты мен міндеттері. Курстық жұмыстың мақсаты шағын кәсіпкерліктің қызметін басқаруды жетілдірудің бағыттарын, жеке кәсіпкерлердің құқықтық жағдайын анықтау және оларды басқаруда тиімді ұйымдастырушылық-экономикалық механизмдерін анықтай отырып, олардың тәжірибеде іске асырылуын нарықтық экономика заңдарына негіздеу болып табылады.

Зерттеудің мақсаты келесі негізгі міндеттердің жүзеге асырылуын қарастырады:

– нарық жағдайында шағын кәсіпкерліктің ерекшеліктерін ескере отырып, кәсіпкерлікті басқарудың ғылыми-әдістемелік негізін тереңдету, шағын кәсіпкерліктің басқару бағыттарын анықтау және оның ұйымдастырушылық-экономикалық механизмдерінің жетілдіру жолдарын қарастыру;

- шағын кәсіпкерлікті дамыту жағдайларын макроэкономикалық талдау, басқарудың тұрақтылығын экономикалық бағалау;
- экономиканың негізгі өзегі болып табылатын шағын кәсіпкерліктің бәсекеге қабілеттілігін инновациялық даму негізінде арттыру үрдістерін анықтау;
- Жеке кәсіпкерлік туралы Заңға тоқтала отырып, сараптама жасау;
- Жеке кәсіпкерлік субъектілерінің құқықтары мен міндеттерін қарастыру.

Зерттеу пәні жеке кәсіпкерлердің құқықтық жағдайы.

Курстық жұмыстың ғылыми маңызы шағын кәсіпкерліктің қызметін басқарудың ұйымдастырушылық-экономикалық механизмдерін жетілдіру және жеке кәсіпкерлік туралы Қазақстан Республикасының Заңдан жеке кәсіпкерлік субъектілерінің құқықтары мен міндеттері орын алған бөлімдерді саралай отырып, тұжырымдама жасау.

Курстық жұмыстың құрылымы мен көлемі: Курстық жұмыстың құрылымы зерттеудің мақсатымен, міндеттерімен анықталып, тақырыпты ашуға негізделген. Курстық жұмыс кіріспе, екі тарау, қорытынды, пайдаланылған әдебиеттер тізімінен тұрады.

1 ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ШАҒЫН КӘСІПКЕРЛІКТІ БАСҚАРУ ТҰРҒЫСЫНДАҒЫ ЖҮЙЕСІНЕ ҒЫЛЫМИ-ӘДІСТЕМЕЛІК ШОЛУ

1.1 Қазақстан Республикасының шағын кәсіпкерлікті басқарудың ғылыми-әдістемелік негіздері

Қазіргі кезде қалыптасқан ұдайы өндіріс процесі тұрақсыздығымен сипатталады. Өтпелі экономика жағдайында экономикалық қатынастардың субъектісі және шаруашылық механизмі айтарлықтай өзгерістерге ұшырады, сондықтан да шағын кәсіпкерлікті басқару процестерін зерттеу қажеттілігі туындап отыр.

«Шаруашылық механизм» терминін көптеген экономистер экономиканың үздіксіз және келісілген функцияларын қамтамасыз ететін шаруашылық әдістері мен нысандарының жиынтығы ретінде түсінбейді. Шаруашылық механизм – бұл мекемелердің тұрақты қызметін қамтамасыз ететін экономикалық тұтқалар мен стимулдардың, шаруашылық жүргізудің ұйымдастырушылық құрылымдары мен нысандарының жиынтығы. Оның құрамындағы келесі элементтерді құрылымдық түрде бөліп көрсетуге болады: өндірісті жоспарлау, экономикалық ынталандыру, баға белгілеу, қаржыландыру және несиелеу. Өндірісті жоспарлау және экономикалық ынталандыру әдістерінің жиынтығын басқарудың экономикалық механизмі деп те атайды, ол

шаруашылық жүргізу процесінде басқару құралы ретінде қолданылады. Өндірісті жоспарлау, оны экономикалық ынталандыру және басқарудың ұйымдастырушылық қарыштығы – бұл шаруашылық механизмнің элементтері. Олар мазмұны мен міндеттері жағынан ерекшеленеді.

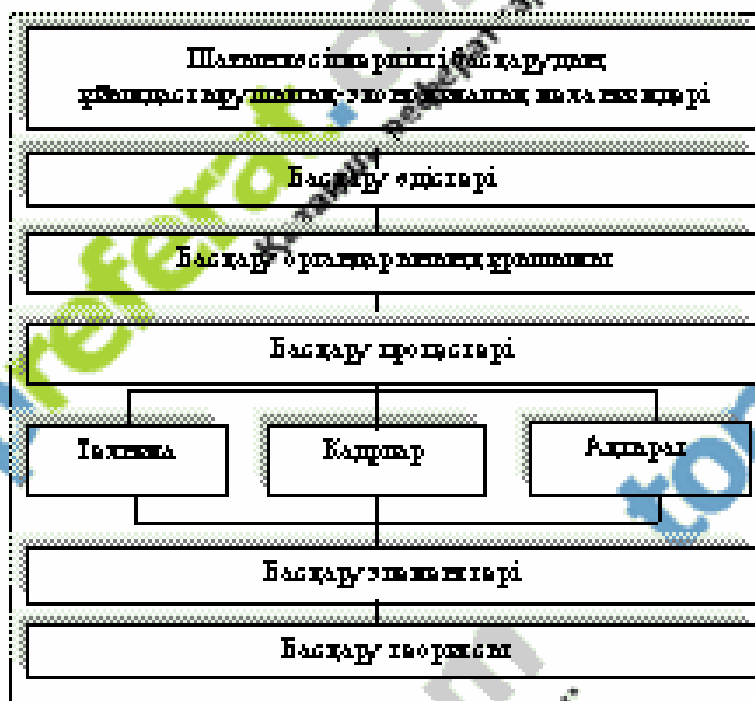
Басқару механизмі дегеніміз басқарудың ұйымдастырушылық құрылымдарының, функцияларының, қағидалары мен әдістерінің, сондай-ақ әлеуметтік, экономикалық және құқықтық нормаларының жиынтығы, бұлар көшпенді түрде саланың тұрақты қызмет етуін және дамуын қамтамасыз етеді. Басқару механизмін анықтауда басқарушылық әсердің мақсаттарын көрсету маңызды. Себебі, басқару механизмі мекеменің нақты мақсаттарына қол жеткізуді білдіреді.

Басқару – бұл өндірістің тиімділігін жоғарылату, ғылыми-техникалық прогресті жеделдету және еңбек өнімділігін арттыру, өнімнің және қызметтің сапасын жоғарылату мақсатында өндіріс процесін сапалы түрде реттеу. Шағын кәсіпкерлікті басқарудың әдіснамалық мазмұны 1-суретте келтірілген. Шағын кәсіпкерлікті басқарудың мақсаты – оны дамытуды жетілдіре отырып, еліміздің экономикасының өсуіне серпін беру.

Басқару жүйесінің тиімділігі ұйымдастыру деңгейімен анықталады және ол келесідей негізгі элементтерді үйлестіруді қажет етеді: басқару техникасын, ақпарат пен кадрларды элемент бойынша бөлу; басқару шешімдерін негіздеу мен жүзеге асыруды процестік бөлу; функционалдық иерархиялық еңбек бөлінісін құрылымдық бөлу.

Кәсіпкерлікті басқару жетекші қағидалар негізінде жүзеге асырылады. Басқару қағидалары – бұл қызметті жүзеге асыратын басқару органдары мен адамдардың өз қызметінде жетекшілік ететін негізгі ережелері.

Басқару, біздің ойымызша – бұл қоғамның экономикалық заңдарының өзгеруі және іске асырылуын ұйымдастыратын, ұйымдастырушылық-экономикалық, әлеуметтік қатынастардың нысандары, халық шаруашылығы экономикасының және оның жеке салаларының даму пропорцияларын анықталатын буын. Тиісті түрлендірулердің табыстылығы шешімдердің қаншалықты дұрыс жасалып қабылдануына және осы шешімдерді қабылдау кезінде қандай қағидалардың орнатылуына байланысты болады.

1-сурет. Шағын кәсіпкерлікті басқарудың әдіснамалық мазмұны

Шағын кәсіпкерлікте басқару процесі бір-бірімен байланысып жатқан өндірісті жобалау, жоспарлау және ұйымдастыру кезеңдерін қамтиды. Сонымен бірге, жобалау кезеңі кәсіпкерлікті басқаруда маңызды, әрі міндетті болып табылады және әр кезеңде бірыңғай мақсатқа жету үшін кәсіпкерліктің өнімділігі мен құндылығын, оларды пайдалану тиімділігін сақтау, жоғарылату міндеттері шешіледі. Басқару процесіндегі аталған кезеңдердің айқындылығын мойындай отырып, қазіргі уақытта басқарудың экономикалық әдістерін ұстанумен ғана түбегейлі табыстарға жетуге болады.

Шағын кәсіпкерлікті дамытуды басқарудың негізгі жағдайлары мен алғышарттарына мемлекет экономикасында өтіп жатқан үрдістермен тығыз байланысты жағдайларды және алғышарттарды енгізуге болады (2-сурет). Сонымен қатар, шағын кәсіпкерлікті басқару үрдісі кәсіпкерлік саясатын жүргізудің жүйелі бағыттарын қалыптастыруды талап етеді.

Шағын кәсіпкерлікті мемлекеттік басқарудың функциялары: барлық кәсіпкерлік иеленушілері үшін міндетті ережелерді жасау; ережелердің орындалуын қадағалау; ережелердің орындалуын қамтамасыз ететін процедураларды жасау.

Мемлекеттік басқару – бұл әлеуметтік басқарудың ерекше түрі. Кез келген деңгейдегі әкімшілік-мемлекеттік шешімдер қандай да бір саяси шешімдердің шеңберінде жасалады, қабылданады және жүзеге асырылады.

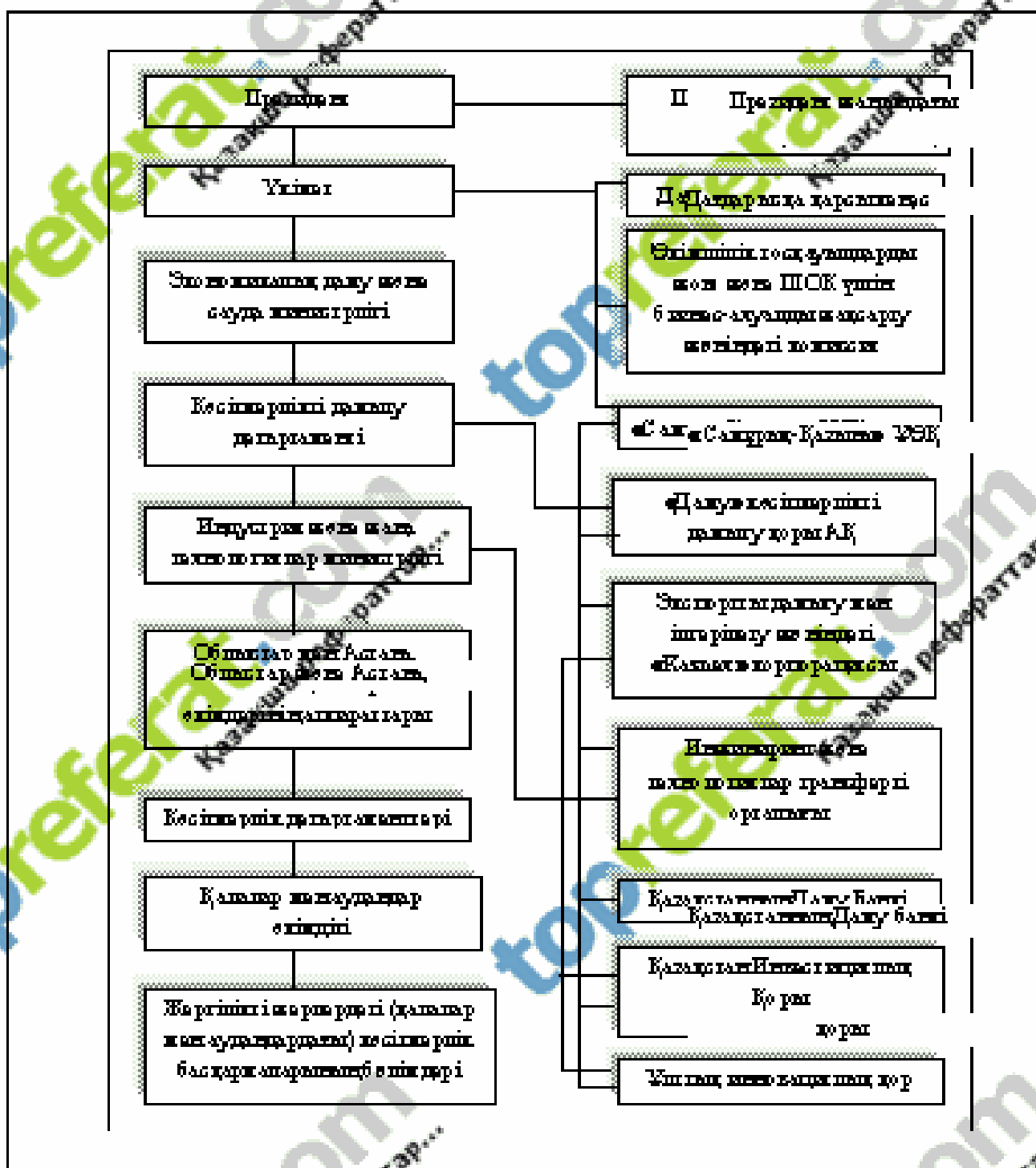

2-сурет. Шығын кәсіпкерлік секторының дамуын басқарудың алғышарттары мен жағдайлары

ШКС-ның тұрақты дамуын анықтайтын фактор – кәсіпкерлік саясаты (институционалдык аспект) болып табылады. Қазақстан Республикасындағы шығын кәсіпкерлікті басқарудың ұйымдастырушылық-бақылау механизмі мемлекеттік тұрғыда қолдау жүйесімен, әдістерімен, шешім қабылдау процедураларымен, басқару органдарының құрылымымен, тиімділігімен сипатталады (3-сурет).

Шығын кәсіпорын өндірісі тұтастай және кез келген жағдайда қалыпты кәсіпкерлік жұмыс істеуі үшін ішкі және сыртқы ортаны қалыптастыру қажет. Әлемдік тәжірибе көрсетіп отырғандай, шығын кәсіпкерліктің тиімді қызмет ету шарты еркін шаруашылық жүргізуде (ішкі орта) және оны мемлекеттік қолдаудың (сыртқы орта) ұтымды үйлесуін көрсетеді.

Кәсіпкерлік қызметті мемлекеттік реттеу, экономикалық қызметтің тіпті қоғам үшін қажетсіз түрлерін басуға немесе шектеуге, мысалы әсіртікі, қару-жарақ өндіру және сату сияқты, сонымен қатар кәсіпкерліктің кейбір түрлерін (шығын кәсіпкерліктің фермерлік шаруашылығын, қайырымдылық қызметтерін) қолдауға бағытталуы мүмкін. Экономиканы мемлекеттік реттеу, соның

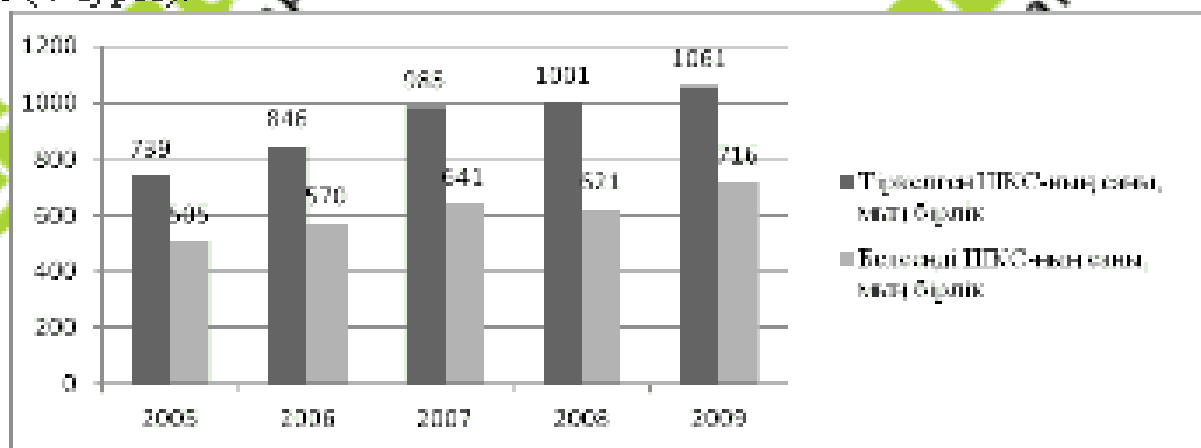
3-сурет. Қазақстан Республикасындағы кәсіпкерлікті қолдау жүйесі

ішінде кәсіпкерлік қызмет, жеке адамның құқықтары мен бостандықтарын ескере отырып, қалықтың әлеуметтік қорғалмаған қабаттарын, мемлекеттің, қоғамның мүддесін толығымен бақылауды басты мақсат етіп қояды.

1.2 Қазақстан Республикасындағы шағын кәсіпкерліктің қазіргі жағдайы Бағалау

Дамыған индустриялы мемлекеттерде шағын кәсіпкерліктің өзі ғана жалпы ішкі өнімнің 60%-дан астамын алады. Яғни, дамыған елдердің бәсекеге лайық және экономика құрудағы табысты тәжірибесі шағын кәсіпкерліктің осы процесс барысында шешуші элементтердің бірі болып табылатындығының нақты көрінісі екендігінде сөз жоқ. ШКС-ның қал-ахуалы мен даму деңгейі елдің тұрақты түрдегі экономикалық өрлеуін қамтамасыз етуде маңызды рөл атқара отырып, жұмыссыздық, кедейшілік, дамымаған бәсеке, материалдық және материалдық емес қорларды тиімсіз пайдалану, ішкі жиынтық сұраныстың импортқа тәуелділігі сияқты және т.б. бірсыпыра мәселелерді шешуге септігін тигізеді. Осының нәтижесінде шағын кәсіпкерліктің даму жағдайы көптеген елдерде аса маңызды категория болып есептеледі де, мемлекеттік жоғары деңгейде қарастырылады.

Белсенді ШКС-ның саны анық 2009 жылда 95 мың бірлікке, 2008 жылғы 621 мыңнан 2009 жылға дейін 716 мыңға жеткен. Тіркіелген ШКС-ның, ішіндегі белсенді әрекет ететін ШКС-ның үлесі алдыңғы 4 жылдың барысында үздіксіз төмендеп отырған болса, 2009 жылы 67%-ға өскен (4-сурет).

4-сурет. ШКС-ның шаруашылық әрекет үстіндегі субъектілердің жалпы санындағы үлесі

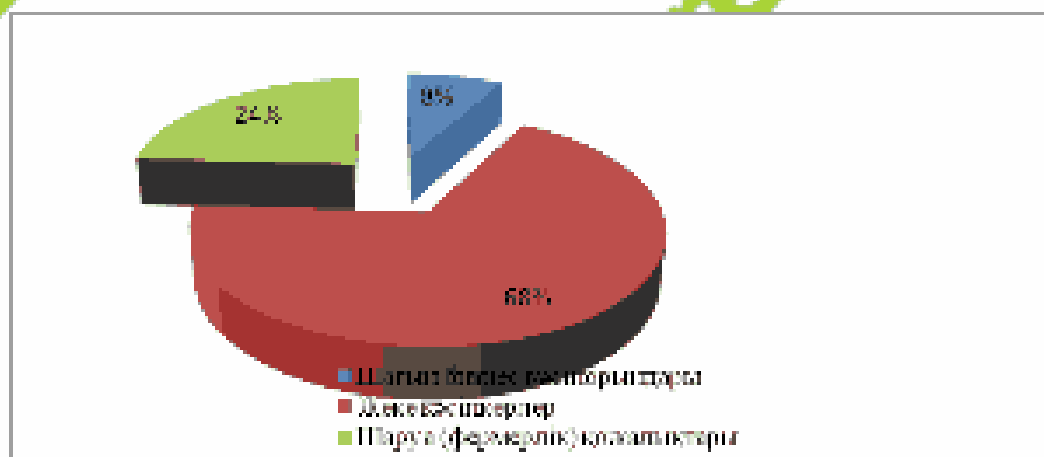
ШКС-ның белсенді құрылымында ұйымдастырушылық құрылымдық тұрғыдан алып қарағанда жеке тұлға түріндегі қызметті атқаратын субъектілер басым: жеке кәсіпкерлер (ЖК) (2009 жылы олардың саны 484 мың субъект болды немесе белсенді ШКС-ның жалпы санының 68%) және шаруа қожалықтары (ШҚ) (171 мың немесе 24%) (5-сурет). Заңды тұлғалардың саны ШКС-ның 31 мың субъектілерін құрайды немесе 8%.

Белсенді ШКС-ның әр түрлі ұйымдастырушылық-құқықтық формалары соңғы төрт жыл барысындағы дамуы төмендегідей қаралыны байқатады:

1. Шағын бизнес кәсіпорындары ШКС-ы санының қарастырылып отырған кезеңнің барлық уақытында өсіп отырғандығы байқалады.

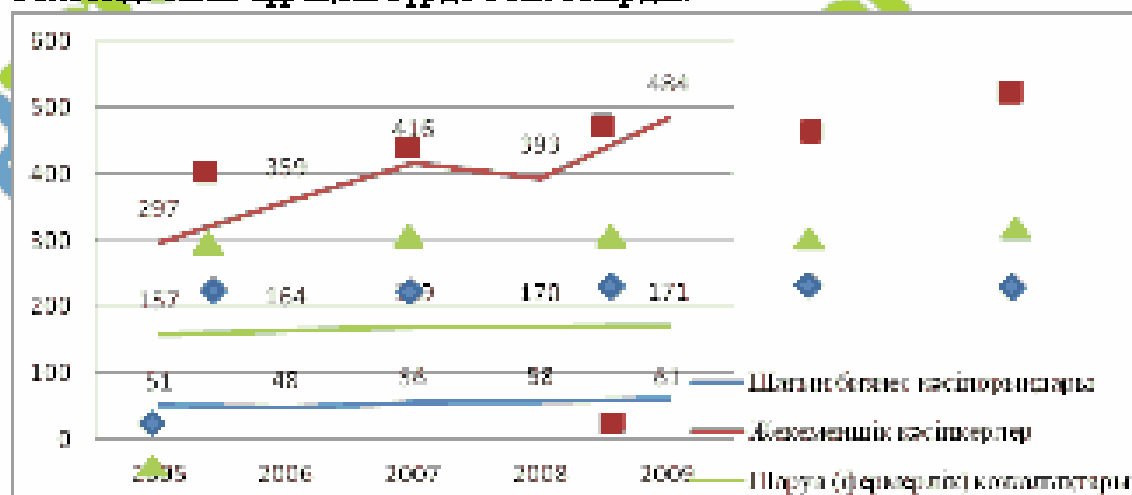
2. Шағын бизнес кәсіпорындары ШКС-ы санының қарастырылып отырған кезеңнің барлық уақытында өсіп отырғандығы байқалады.

3. Жеке кәсіпкерлер санының өсуі 2007 жылдың соңына дейін орын алды. 2008 жылы белсенді ЖК-нің саны 2007 жылмен салыстырғанда 20 мыңнан астам субъектілерге қысқарды, бірақ 2009 жыл бойынша өсу жалғасып, 90 мыңнан астам субъектіні құрады (6-сурет).

5-сурет. ШКС-ның ұйымдастырушылық құқықтық түрлері бойынша құрылымы

4. Шаруа (фермерлік) қожалықтары 2006 жылдан бастап олардың жалпы белсенді саны тұрақты түрде өсіп отырды.

6-сурет. Белсенді ШКС-ның қарқыны

Қазақстанның шағын кәсіпкерлігін дамыған елдермен салыстырғанда байланыстымыз. Жалпы ішкі өнім (ЖІӨ) көрсеткіштеріне қарап ілес пен қалыптасқан жағдаймен қарағанда өсіп отыратын сияқты көрсеткіштер бойынша артта қалушылық бар, сонымен қатар дамыған елдердегі сияқты Қазақстандағы ШКС барлық шаруашылық субъектілерінің 90%-ына иелік етеді. Мысалы, дамыған елдерде ШОК субъектілерінің иеліктері

көлемінің жылдық үлесі жалпы ішкі өнім көрсеткіштері бойынша 43%-дан (Канада) 57%-79%-ға дейін құраса, Қазақстандағы оның үлесі 3 еседен кем яғни 19%-ға тең. ШОК секторынан орын алатын қалыңтың үлесі бойынша біздің еліміздің көрсеткіштері дамыған елдермен салыстырғанда әлдеқайда төмен (1-кесте). Соңғы 5 жылдың ішінде Қазақстандағы бұл көрсеткіш 29% деңгейінде тұрса, дамыған елдерде 47%-дан (Канада) 79%-ға (Япония) дейін.

Қазақстанның ШОК секторы сапалық құрылым бойынша өзінің шетелдік ұзақ секторлары бойынша едәуір өзгеше.

Қазақстанның 40%-ға жуық ШКС көтерме және жеке сауда саласын қамтиды да, ШКС-ның 20%-дан астамы ауыл шаруашылығына тән.

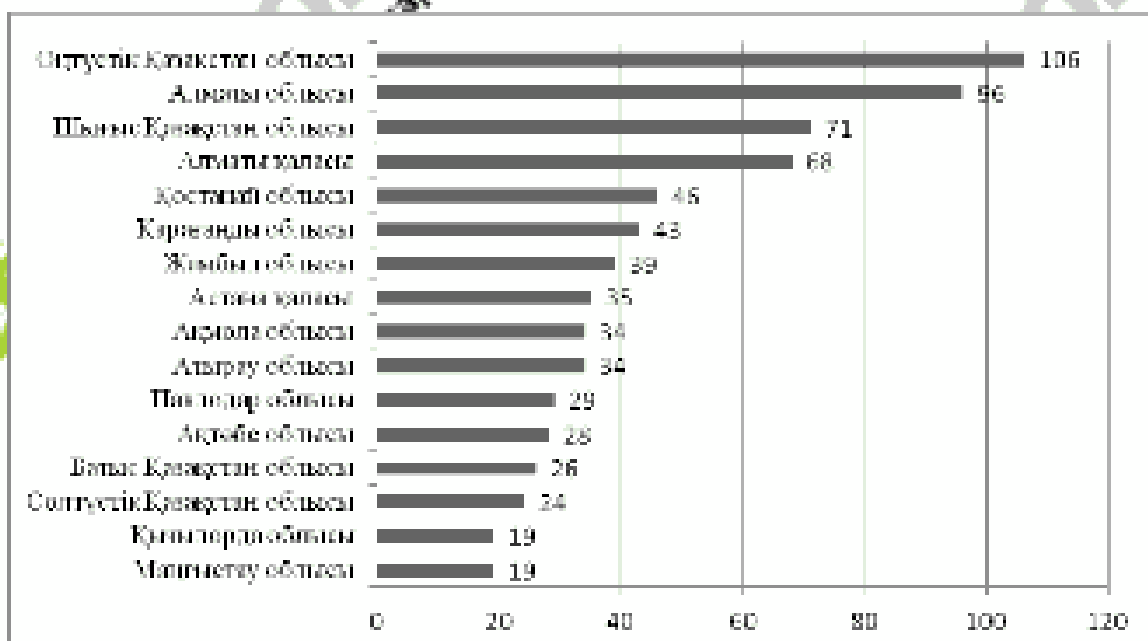
Шағын кәсіпкерліктің белсенді түрде әрекет ететін субъектілердің жалпы санынан 2009 жылдың қорытындысы бойынша 718 мың бірлік болған болса, жекелеген аймақ бойынша алғанда ең көбі Оңтүстік Қазақстанда істейтін болып шықты – 106 мың бірлік, Алматы облысында – 96 мың бірлік және Алматы қаласында – 68 мың бірлік. Ең төменгі көрсеткіштер – Маңғыстау (19 мың бірлік), Қызылорда – (19 мың бірлік) және Солтүстік Қазақстан (24 мың бірлік) облыстарының еншісінде (7-сурет).

Сонымен, Қазақстандағы шағын кәсіпкерліктің макроэкономикалық көрсеткіштердің негізінде жасалған шолуға байланысты төмендегідей қорытындылар шығаруға болады:

- жалпы алғанда, секторда қайта қалпына келтіру процестерінің басталғаны байқалады, ШКС-ның аса ауқымды көрсеткіштерінің өсуі орын алады (тіркелгендердің әрекет үстіндегі ШКС-ның нақты саны, өнім көлемдері);

- алайда, біршама көрсеткіштердің керісінше үрдісі барлығы байқалады (жалпы ішкі өнім көрсеткіштері деп ШКС өнімдерінің үлесі, сапалық дамудың құрылымы);

Қазіргі уақытта жинақталған тәжірибені ескере отырып, салықалы диалог пен нақты әріптестікке негізделген өзара ықпалдасудың жаңа алгоритмі әзірленуде. Бүгінгі таңда кәсіпкерліктің мүддесін қозғайтын бірде-бір нормативтік акт аккредитацияланған үкіметтік емес ұйымдардың тиісті сараптауынсыз қабылдануы мүмкін емес.

7-сурет. Аймақтар бойынша шағын кәсіпкерліктің белсенді субъектілері

Ағымдағы жылдың басында Министрлікте жеке меншік кәсіпкерліктің мүддесін қорғайтын 62 нормативтік құқықтық акті сараптаудан өтті, басқа да мемлекеттік органдарда да іс осылай жалғасын табуда.

Осы орайда Қазақстан Республикасы Президенті Н.Ә. Назарбаевтың ұсынысы бойынша әзірленген «Бизнестің жол картасы – 2020» Бағдарламасын ерекше атап өту қажет. Аталмыш бағдарламада өңірлерде кәсіпкерліктің жаңа тобын, ең алдымен шағын және орта бизнесті дамыту есебінен тұрақты жұмыс орындарын құру мақсаты қойылған. Осы бағдарламаның қаражаты: кредиттердің пайыздық ставкасын субсидиялау; шағын кәсіпкерлікке берілетін кредиттерді ішкі наара кепілдендіру; бизнес жүргізуді қызмет көрсетумен қолдау; кадрларды даярлау мен қайта даярлау, жастар практикасы мен әлеуметтік жұмыс орындары сияқты бағыттар бойынша пайдаланылады.

«Бизнестің жол картасы – 2020» кәсіпкерлер үшін де, сонымен бірге банктер мен инвесторлар үшін шикізаттық емес жобаларды қаржыландыруға қатысты жаңа мүмкіндіктерге жол ашты. Үкімет әкімдермен бірлесіп үш-жылдық бюджет ауқымында әрбір өңірдің экономикалық әлеуетін есептеуге негізделген, жылдарға бөлінген қаржыландырудың жалпы лимитін әзірлеуге тиіс. Осы қаражат өңірлерге беріледі, ал әкімдер бағдарламалар бойынша қаржыландырылатын шағын кәсіпкерлік жобалары үшін толық жауап береді.

Отандық тауарлар – 2020 жоспарының ойдағыдай іске асырылуының айғағы болып табылады, ал біздің шикізат емес басқа өнім мен тауарларды экспорттаушыларды қолдау индустрияландырудың негізгі бағытына айналып, Қазақстанның өнеркәсібі экспорттық рыноктарда отандық бірінші өнім мен тауарларды бүкіл әлемге кеңінен танымал етуге тиіс. Осыған орай Үкімет негізгі құралдарды сатып алуды қаржыландыру, экспортқа қызмет көрсетуді қолдау, экспорттаушыларға грант беру мен экспорттық сауданы қаржыландыру қарастырылған экспорттаушыларды қолдаудың бірінші жүйесін құру

міндетін қойып отыр. Салық жүйесі ұзақ мерзім бойы қолданылатын құрал, сондықтан аталмыш және экономиканың дамуының келешектегі үрдістерін ескере отырып қалыптастырылуы тиіс. Жалпы салық жүйесі сияқты, оның жекелеген агрегаттары да өндірістік және іскерлік белсенділікті көтермелеуге, нарықтық реттеушілерді барынша босатып, өнім өндірушілерге сол немесе басқа шаруашылық шешімін қабылдау мүмкіндігін беруге белбұрыс жасауға тиіс.

2 ЖЕКЕ КӘСІПТЕРЛЕРДІҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ ЖАҒДАЙЫ

2.1 Жеке кәсіпкерлік түсінігі

Жеке кәсіпкерлік бұл жеке кәсіпкерлік субъектінің кіріс алуға бағытталған және жеке кәсіпкерлік субъектінің өздерінің меншігіне негізделген және жеке кәсіпкерлік субъектінің атына олардың тәуекелдігімен сондай-ақ мүлкілік жауаптармен жүзеге асырылатын қызмет.

Жеке кәсіпкерліктің меншігі заңмен ирғалады және оған қол сұғуға жол берілмейді. Жеке кәсіпкерліктер болып табылатын шаруашылық етуші субъектінің әрекетінен тоқтату немесе мәжбүрлі түрде тарту тек қана соттың шешімімен жүргізіледі.

Басқа мемлекеттің адамдары мен заңды тұлғалар сондай-ақ азаматтығы жоқ тұлғалар. Жеке кәсіпкерлік аумағында Қазақстандық азаматтарымен заңды тұлғалардың құқықтырымен міндеттерге ие болады.

Жеке кәсіпкерлікті шектеу мемлекетінің ерекше құзретіне жатады. Мемлекет заңды сақтау ирғалының және азаматтардың қауіпсіздігін ирғалау экологиялық, санитарлық және ерт қауіпсіздік нормаларын сақтау мақсатында кәсіпкерлік әрекетті шектеу мүлкі.

Жеке құзретсіздік субъектілеріне мақсалар жатады:

1. дара кәсіпкерлік субъектілері;
2. шағын кәсіпкерлік субъектілері;
3. орта кәсіпкерлік субъектілері;
4. ірі кәсіпкерлік субъектілері.

Дара кәсіпкерлік субъектілері бұл жеке тұлғалардың кіріс алуға бағыттайтын, сондай-ақ жеке тұлғалардың өздерінің меншігіне негізделген және жеке тұлғаның атынан олардың тәуекелімен жүзеге асырылатын қызметі. Дара кәсіпкерлік өзіндік немесе бірлескен кәсіпкерлік түрінде жүргізілуі мүлкі.

Өзіндік кәсіпкерлікті бір ғана жеке тұлға өзіне тиесілі мүлкітердің негізінде, сондықтан мүлкіті пайдалануға немесе биік етуге жол беретін өзге де құқыққа орай дербес жүзеге асырады.

Бірлескен кәсіпкерлік мақсалай мақсалада жүргізілуі мүлкі:

- ерлі зайыптылардың ортақ меншігі негізінде жүргізілуін ерлі зайыптылардың кәсіптілігі
- шаруа қожалықтардың ортақ бірлескен меншігі негізінде отбасылық кәсіпкерлік.
- жеке кәсіпкерлік ортақ, үлестік, меншік негізінде жүзеге асырылатын жай серіктестік.

Шағын кәсіпкерлік субъектілері бұл заңды тұлға құрмаған жұмыскерлердің жылдық орташа саны 50 адамнан аспайтын дара кәсіпкерліктер және кәсіпкерлік қызметін жүзеге асыратын, сонымен қатар жыл бойындағы активтердің орташа жылдық құны 60 мың айлық есептілік көрсеткішінен аспайтын заңды тұлғалар шағын кәсіпкерлік субъектілері болып табылады.

Орта кәсіпкерлік субъектілері бұл заңды тұлға құрмаған жұмысшының жылдық орташа саны 50 адамнан астам дара кәсіпкерліктермен жеке кәсіпкерлікті жүзеге асыратын және жыл бойғы активтердің орташа жылдық құны 325 мың айлық есептік көрсеткіштерін заңды тұлғаларды айтамыз.

Ірі кәсіпкерлік субъектілері бұл жеке кәсіпкерлікті жүзеге асыратын жұмысшылардың саны жылдық орташа саны 250 адамнан артық және жыл бойғы активтердің жалпы құны 325 мың айлық есептік тұлғаларды айтамыз.

Жеке кәсіпкерлікті дамыту мен қолдауда Үкімет мынадай іс-әрекеттерді жүргізеді:

1. Жеке кәсіпкерлікті қолданудың мемлекеттік жүйесін қалыптастырады.
2. Үкімет жанынан жеке кәсіпкерлік мәселелер жөніндегі кеңес беретін органдарды құрады.
3. Жеке кәсіпкерлік мүдделерін қозғайтын нормативті құқықтық актілердің жобаларын сарапшылық кеңестерде қарауын ұйымдастырады.
4. Мемлекеттік мұқтаждар үшін шағын кәсіпкерлік субъектілер үшін сатып алынатын тауарлардың, жұмыстардың және көлемін бекітеді.
5. Шағын кәсіпкерлердің дамуын ынталандыру.
6. Бәсекеге қабілетті салаларды құру мен жетілдіруді сондай-ақ олар шығаратын өзінің сапасын арттыруды ынталандыратын мемлекеттік саясатты жүзеге асырады.
7. ҚР экономикасына инвестицияларды ұлғайту және инициацияларды өндіруде жаделдету мақсатында даму институтын құрады.
8. Жеке кәсіпкерлік субъектісінің кәсіпші бірлескен саясатты жүргізуге ынталандырады.
9. Жеке кәсіпкерлік субъектісіне ішкі және сыртқы нарықтың жай-күйі туралы экономикалық ақпарат беруді ұйымдастырады.
10. Жеке кәсіпкерлік проблемаларын шешу үшін ғылыми зерттеу жұмысын ұйымдастыруды және бұл зерттеулерді қаржыландыруларды.
11. Республиканың экономикасы үшін білікті кадрлар дайындау жөніндегі мемлекеттік бағдарламаларды әзірлейді.

Жеке кәсіпкерлік субъектілерін тіркеу ҚР заңнамасына сәйкес жүргізіледі. Заңды тұлға құрмай-ақ жеке кәсіпкерлікті жүзеге асыратын жеке тұлғаларды мемлекеттік тіркеу оның тұрғылықты жері бойынша салық органында дара кәсіпкер ретінде есепке қою арқылы жүзеге асырылады.

Дара кәсіпкерліктерді тіркеу үшін мынадай құжаттар тапсырылады:

1. Өтініш.
2. Дара кәсіпкерлерді мемлекеттік тіркегені үшін төленген төлемді растайтын құжат.

Өтініш қабылданғаннан кейінгі келесі жұмыс күнінен кешіктірмей дара кәсіпкерліктерді тіркеу өткізіледі. Сонымен қатар жеке кәсіпкерлік Субъектілерінің мемлекеттік тіркеуден өткізгеннен кейін тіркеуші орган қажетті өкіметті органдардан кәсіпкер ретінде тіркелгені жөнінде 10 күннің ішінде хабарлауға міндетті.

Жеке кәсіпкерлік субъектілерінің қызметін тексеру ҚР заңдарына сәйкес

жүргізіледі. Алдымен тексеруді тағайындау түрінде акт жасалады.

Мұнда

мына жағдайларда көрсетіледі:

1. актердің номері, күні;
2. тексеру жүргізудің мемлекеттік органдардың атауы;
3. тексеруге өкілетті адамдардың аты-жөні, лауазымы;
4. тексерудің жеке кәсіпкерлік субъектілерінің атауы;
5. тағайындалған тексерудің мәні;
6. тексеру жүргізудің құқықтық негіздері көрсетіледі.

Тексеру жүргізу мерзімі 30 күннен аспайды. Тексеру нәтижелері бойынша мемлекеттік органдар лауазымды адамы екі данада тексеру нәтижелері туралы акт жасайды.

2.2 Кәсіпкерлік құқықтың пайда болу тарихы

Кәсіпкерлік құқықтың тұжырымдамасы XX ғ. басында пайда болған еді. Сол кездегі тұжырымдама кеңес одағының заңгер-ғылымдарының ойын талқылаған болатын. Мысалы, А.Гойбарх айтқандай, азаматтық құқық - әрқашанда құқықтың бөлігі, ол халық құқығын ұстанған. Егерде жеке құқық пен жұрттың құқығы арасындағы шекара жоғалып, яғни үзіліп кетсе, онда азаматтық құқық жоғалып кететін еді, сондықтан оның орнына шаруашылық құқық не болатын еді.

П.И. Стучканың түсінігі бойынша, азаматтық құқық - ендіріс пен айырбас арасындағы қатынас деп түсінеді. Әрі ол XX ғ. 20 жылдағы «Екісекторлық құқық теориясын» шығарған болатын, онда әлеуметтік ұйымдарға өкілшілік – шаруашылық құқығын, жеке тұлғаларға азаматтық құқығы ескерілген. Бірақ көпшілік өркениет – ғылымдарының тұжырымынша, ол теория қате болып саналды.

XX ғ-ң 30 ж. басында бірыңғай шаруашылық құқық пен азаматтық құқық тұжырымдамасы ғылыми тәртіп негізінде қарастырылды. Шаруашылық құқықтың пайда болуы кеңес экономикасының аралас мінезімен байланысты. Шаруашылық құқық арасындағы мәселелерді зерттеген құқықтанушылар жаңа экономикалық жағдайларда туған көпшілік және жеке құқық арасындағы ымыраны талдауды көздейді.

XX ғ-ң 30 жылдарында шаруашылық құқық тұжырымдамасы туралы пікірсайыс та қайта қаралды. Шаруашылық құқықтануда әр түрлі салаларға әлеуметтік құқықтарын реттеуді қарастырады. Әр түрлі отырыстарда кеңес құқықтанушылары шаруашылық кодексті қабылдау ұсынысты қарастырды.

XX ғ-ң 90 жылдарында Ресейде жоспарлы экономикадан нарықтық экономикаға, басқа экономикадан тағы басқаға өту жүзесі басталды. Сондықтан бұрын тұжырымдамаға өзгеріс енгізу керек болды. Бүгінгі уақытта әрбір саланың құқықтарының нормасы бар, ол мемлекеттік саяси экономикасымен тығыз байланысты. Соның ішінде саясатты анықтайтын

норма Ресей құқығының екі саласымен байланысты, ол - әкімшілік және азаматтық.

Әкімшілік құқық қызмет ету мен қатынасты басқаруды реттейді. Сондықтан мұндай қатынас «тігінен» тұрғызылады. Ал азаматтық құқық мүлкілік қатынасты реттейді, сондықтан оларды «көілденен» тұрғызады. Осы салалардың арнайылығы шаруашылық құқықты реттейді. Кәсіпкерлік құқық пәніне құқықтық қатынастың екі тобын қарастырамыз: Біріншісі – кәсіпкерлік ұйымдастырушылық сала мен байланысты, бұнда азаматтардың кәсіпкерлік сала мен айналысу құқығы қарастырылған. Сонымен қатар, заңды тұлға болып тіркелу өз меншігінде РФ 23,51 статьясында жеке кәсіпкер немесе заңды тұлға болу, мемлекеттік тіркеуден өтеді. Екінші топқа – кәсіпкерлік саланың өзіне байланысты қатынас жатады. Кәсіпкерлердің негізгі мақсаты – тауарды сату арқылы, мүлкікті пайдалану арқылы, қызмет көрсету арқылы көп пайда табу. Мұнда негізгі рөлді атқаратын кәсіпкерлік құқықты азаматтық құқықты реттеу. Кәсіпкер мен тауар өндіруші арасындағы өзара қатынас нарықтық экономикада тауар – ақша қатынасымен реттеледі. Азаматтық құқықтың бір бөлігін кәсіпшілік – құқықтық әдісімен реттейді. Оған орай құнды қараздар эмиссиясын реттеу құқығы орын алады, тауарларды сатып алу, жұмыс, қызмет көрсету, осының бәрі мемлекеттік келісім-шарт арқылы жасалады. Бүгінгі таңда құқық ғалымдарын таныстыру, кәсіпкерлік саланы реттеуде екі негізгі тұжырымдаманы қарастырады. Маннистикалық тұжырымдаманы ұстанушылар профессор Б.С. Мартемьянов, И.В.Дойников, академик В.Е. Лозтектің көзқарасынша, яғни кәсіпкерлік және шаруашылық құқық - өз бетінше құқықтық саланың бірыңғайлық пәні деген. Осы салалар өз мүшпне мынадай норманы ығыстырады, яғни кәсіпкерлік қатынас коммерциялық емес қатынастен және экономиканы мемлекеттік реттеу қатынасын бір- бірімен тығыз байланыстырады.

2.3 Кәсіпкерлік құқық субъектілері

Кәсіпкерлік құқық субъектілері бұл шаруашылық құқықтармен міндеттерге не болатын тұлғалар. Олардың негізгі белгілері мыналар:

1. белгіленген тәртіпке тіркелуге тиісті.
2. шаруашылық өкілеттікке не болуға тиісті.
3. дербес мүлкінің болуы.
4. дербес мүлкілік жауапкершілікке не болу.

Кәсіпкерлік құқық субъектісінің құрылымы мынадай:

1. Құрылтай өкілетті тәсілі. Бұл тәсіл мемлекеттік кәсіпорындарды құру кезінде қолданылады. Мұндай кәсіпорындарды құру кезіндегі шешімді үкімет қабылдайды.
2. Құрылтай тәсілі бір ғана қатысушы бар коммерциялық ұйымдарды құру кезінде қолданылады.
3. Құрылтай шарттық тәсіл. Бұл тәсіл екі немесе одан да көп қатысушылардың

коммерциялық ұйымдарды құру кезінде қолданылады.

Коммерциялық ұйымдарды құру мынадай сатылардан тұрады:

1. құрылтайшылар белгіленеді;
2. жалпы жиналыс өткізіледі;
3. құрылтай құжаттарына қол қояды;
4. коммерциялық ұйымдар өздерінің тандап алынған ұйымдастық құқықтық нысана байланысты келесі құрылтай құжаттарын бірін қабылдайды:
 1. жарғы (қоғамдар, кооперативтер, кәсіпорындар);
 2. құрылтай шарты және жарғы (қосымша немесе шектеулі жауапкершілігі бар қоғамдар);
 3. құрылтай шарты (тек қана серіктестіктер);
 4. коммерциялық ұйымдардың атауы беріледі;
 5. ұйымдардың орналасқан жері белгіленеді;
 6. тіркеу үшін мынадай құжаттар әділет органдарына талпырылады:
 1. тіркеу жөніндегі өтініш;
 2. құрылтай құжаттары;
 3. жарғылық капиталдардың төлену фактосын растайтын құжат;
 4. тіркегені үшін төленген мемлекеттік баж салығы мен тіркеу жинағының төленгенін растайтын құжат;
 5. ұйымның атауының қайталанбайтындығы жөніндегі құжат;
 6. белгіленген мұқалдарды тіркеу карточкасы;
 7. талпырылған құжаттардың құқықтық сараптамасы жүргізіледі, яғни олардың заң талаптарына сәйкестігі тексеріледі. Мұндай тексерілу үш күннен аспайтын мерзімде жүргізіледі. Бұдан кейін заңгер сараптама қорытындысының негізінде құжаттардың заң талаптарына сәйкестігі жөніндегі өзінің қорытындысын береді.
 8. ұйымға кезекті номерді береді;
 9. тіркелуге жататын ұйымның мөрі дайындалып, тіркеледі;
 10. ұйым статистика органдарында тіркелуге жатады;
 11. салық органдарында есепке алынады;
 12. ұйым баяқте өзінің шотын ашады.

Лицензиялау тәртібін ҚР Үкіметі белгілейді.

Лицензия беру орган лицензияға қатысты мынадай іс-әрекеттері жүргізуге құқықты:

1. лицензияның қызметтік тексеруге;
2. лицензия беруге қажетті шүсініктемелер мен анықталад;
3. тексеру барысында құқық бұзушылық анықталатын жағдайда тексеру қорытынды негізінде акт жасауға құқықты лицензия атқару биік органдарымен бес жылдан кем мерзімде беріледі. Лицензия мерзімсіз уақыт қана берілуі мүмкін.

Лицензия алу үшін өкілетті органдарға келесі құжаттар тапсыруға тиіс:

1. лицензия беру жөніндегі өтініш.
2. құрылтай құжаттарының және мемлекеттік тіркеуден өткені жөнінде

- куәліктің көшірмесі.
- салық органдарда әдетке тұрғаннан растайтын куәліктің көшірмесі.
- лицензия жиындығы төлегенін растайтын құжат.
- лицензия алушының біліктілігі жөніндегі куәлік.

Қажетті құжаттар тапсырмасын күннен бастап лицензия беруші орган 60 күннен аспайтын лицензия беру немесе бермеу жөнінде мерзімін, шешімін қабылдайды. Егер лицензия беруші орган құқық бұзушылықты анықтаса, онда 6 ай мерзімге дейін берілген лицензия күшін тоқтата алады.

Лицензия мынадай жағдайларда өзінің заңды күшін жоғалтады:

- заңды тұлға жаратылған жағдайда;
- заңды тұлға қайта құрған жағдайда, сонымен қатар лицензия мынадай жағдайларда жойылуға жатады;
- әкімшілік тәртіпке, яғни лицензия алушы тұлға алынған лицензия үшін 3 ай мерзімге дейін лицензиялық жиынды төлемегені үшін;
- соттық тәртіпке жойылуы мүмкін, яғни лицензияға өзінің кәсіпкерлік іс-әрекеті жөніндегі азаматтық құқықтарына, мүдделеріне және денсаулығына, сондай-ақ мемлекеттің қауіпсіздігіне зиян келтірген жағдайда, сондай-ақ лицензия талаптарын өрескел бұзған жағдайда.

Қайта құру бұл – ұйымның құқығымен міндеттерін басқа тұлғаларға көше отырып іс-әрекетінің таратылуы болып табылады.

Заңды тұлғаның қайта құрудың 5 түрі:

- Қосу.
- Біріктіру.
- Бөлу.
- Бөліп шығару.
- Өзгерту.

Қайта құру құрылтайдың өзара келісімімен немесе соттық шешімімен жүргізілуі мүмкін. Қайта құру ерікті немесе мәжбүрлі түрде. Қайта құрылған заңды тұлға міндетті түрде мемлекеттік тіркеуден өтуі қажет.

Таратылу құрылтайшылардың өзара келісімімен немесе соттық шешімімен жүргізілуі мүмкін.

Заңды тұлға соттық шешімін мынадай жағдайда таратады:

- Банкрот болғанда;
- заңды тұлғаны құру кезінде заңдарды түзетуге келмейтін сипатта бұзылуына жол беруіне байланысты оны тіркеу жарамсыз деп танылған жағдайда.
- заңды тұлғаның жарғылық мақсаттарына қайшы келетін қызмет үнемі жүзеге асырылған жағдайда.

2.4 Кәсіпкерлік әрекеті несиелендіру мен қаржыландыру.

Қаржыландыру және несиелендіру кәсіпкерлік әрекетті ақша қаражатымен қамтамасыз етудің бір түрі болып табылады.

Қаржыландыру бұл – түрлі нысаналар қандай да бір әрекетті жүзеге асыру үшін ақша қаражатын қайтарусыз ақшсыз табыстау.

Несиелендіру бұл – қаржыландыру сияқты қаржылық мұқтаждықты қамтамасыз етеді. Бірақ несиелендіру қайтарымды, ақшпы, сипатта болады.

Қаржыландырудың мынадай түрлері бар:

1. Мемлекеттік бұл қаржыландыру бюджет есебінен жүргізіледі.
2. Өзін-өзі қаржыландыру бұл шаруашылық субъектілерінің өзінің қаражаты есебінен жүргізіледі.
3. Қайырымдылық бұл қаржыландыру жеке меншік несиелерінің жарналары есебінен жүргізіледі. Осы қаржыландырудың ішіндегі мемлекеттік қаржыландыру қатаң түрде мақсатты сипатта болады және бұл қаржыландыру мемлекеттік органдардың актілерінде белгіленеді. *Мемлекеттік қаржыландыру есебінен берілген ақша құжаты үшін мынадай жауапкершіліктер белгіленеді:*

1. Бюджет қаражатын мақсатына қарай пайдаланбағаны үшін.
2. Ақша қаражаты жөнінде қажетті мәселелер мен есеп берулерді табыстамағаны немесе өз уақытында табыстамағаны үшін.

Жауапкершілік шаралары тағайындалады:

1. Ескерту.
2. Айыппұл.
3. Төлем тұрақсыздығын төлету.
4. Бюджет қаражатын даусыз тәртіпке алып қою.

Мемлекеттік қаржылықтың негізгі бағыттарының бірі мемлекет мұқтаждықты ақша қаражатымен қамтамасыз ету. Мемлекеттік мұқтаждық бұл – елдің қорғанысы, қауіпсіздігі және өзге де маңызды мәселелерді шешу үшін қажетті өкімге мұқтаждық немесе сұранысы болып табылады.

Мемлекеттік мұқтаждықты қамтамасыз ету бойынша мемлекеттік мақсатты бағдарламалар қабылданады. Бұл бағдарламаларда елдің экономикалық, экологиялық, әлеуметтік, мәдени және өзге де аумағындағы ғылыми зерттеу конструкторлық, өндірістік, шаруашылық, кешені беріледі. Осы бағдарламадағы жұмысшыларды ұйымдастыру және оны орындау үшін мемлекеттік тапсырыс берушілер тағайындалады. Мемлекетке тапсырыс берушілер бағдарламаны орындау үшін заңды және жеке тұлғалармен мемлекеттік контракт бекітіледі.

Кәсіпкерлік әрекетінің өзін-өзі қаржыландыру бұл – кәсіпкер мен өзінің қаражаты есебінен өндірістік шаруашылық әрекетін қамтамасыз ету өзін-өзі қаржыландыру екі жолмен жүргізіледі.

1. Өндірілетін өнімнің құнына кеткен шығындарды енгізу арқылы.
2. Кәсіпкердің өзінің қалған кіріс есебінен жүргізіледі.

Кәсіпкер өндірілген өнімнің құнына өндірістік шығындарды тек белгіленген ереже бойынша ғана енгізе алады. Тауардың құны есебінен сол тауар материалдарына кеткен шығындар еңбек ақыны төлеуге қатысты кеткен шығындар, әлеуметтік мемлекеттік қорларға төленетін төлемдерге қатысты шығындар қаржыландырылмайды.

Шаруашылық етуші субъектілермен алынған кіріс салық салудың қайтар көзі болып табылады. Кәсіпкердің биігіінде қалған қаражат кіріске қатысты салықты өтегеннен кейін түрлі мақсаттарда құрылған қорларға алынады. Ұйымның кірісі кәсіпкерлік әрекет субъектісінің өзінің және пайдаждығын қанағаттандыру үшін пайдаланылады.

Кәсіпкерлік әрекетті мемлекеттік несиелендіру тәртібі ақша қаражаты берілетін субъектіге байланысты болады. Мемлекеттік кәсіпорындарға несие пайыздың немесе пайызсыз шарттар негізінде тәртібінде берілуі мүмкін. Шаруашылық етуші субъекті мемлекеттік кәсіпорын болып табылмаса, онда несие шарттық негізде қайтарымды, мерзімді, ақылы және қамтамасыз етілу қағидаларына сүйеніп беріледі. Несие берудің міндетті шарты Несие алушының қаржылық жағдайын алдын ала тексеру болып табылады. Несие бұдан бұрын қайтарымды негізде алынған несиелер бойынша қарыздар жоқ немесе төлем мерзімін бұдаған түрде ғана беріледі.

Мемлекеттік несие мынадай жағдайларда жеңілдіктен беріледі:

1. агро өндірістік ұйымдарға: жем, тұқым, жанар-жағармай алу үшін;
2. ақ өсіруші кәсіпорындарға: жем алуға қажетті жеңілдіктер;
3. балық кәсіпорындарына.

Елшілік несиелендіру:

- қайтарымды;
- ақылы;
- мерзімді қағидаларға сүйене отырып жүргізіледі.

Сонымен қатар несие шарты берілген несиенің мақсаты қағидасына сүйене отырып және несие қамтамасыз ету шарттарына негізделе отырып бекітіледі. Кредитті пайдаланғаны үшін пайыз есебінде ақы алу несиенің ақылығын білдіреді. Алынған ақша қаражаты кредиторға қайтарылуы тиісті. Бұл несиенің қайтарымдылығын білдіреді.

2.5 Жеке кәсіпкерлікті қорғау мен қолдану.

Жеке кәсіпкерлікті мемлекеттік қолдаудың негізгі бағыттары.

1. Жеке кәсіпкерлікті мемлекеттік қолдау мынадай негізгі бағыттар бойынша жүзеге асырылады:

- жеке кәсіпкерлікті реттеу мәселелері жөніндегі заңнаманы жетілдіру;
- жеке кәсіпкерлікті қолдау орталықтарын, бизнес-инкубаторларды, технологиялық паркттерді, индустриялық аймақтарды және жеке кәсіпкерлік инфрақұрылымының басқа да объектілерін құру және дамыту;

2. Жеке кәсіпкерлікті мемлекеттік қолдау және дамыту:

- мемлекеттік органдардың жанынан жеке кәсіпкерлік проблемаларын зерделеу және дамыту ұғыныстарын әзірлеу жөніндегі ғылыми-зерттеу институттарын құру;
- орталық мемлекеттік және жергілікті атқарушы органдардың жанындағы сарапшылық кеңестердің қызметін ұйымдастыру;

- жеке кәсіпкерлік қолдау мен дамытудың қаржы институттарын құру;
- бизнес-инкубаторлардың, жеке индустриялық аймақтардың қызметін ұйымдастыру;
- жер учаскелерін, ғимараттарды, үй-жайларды сату не жерің үй-жайларды Қазақстан Республикасының заңдарына сәйкес тұрғын емес үй-жайға ауыстыру жолымен жүзеге асырылады.

3. Шағын кәсіпкерлікті мемлекеттік қолдау нышаларды:

- шағын кәсіпкерлік субъектілерінің мемлекеттік қаржылық, статистикалық, материалдық-техникалық және ақпараттық ресурстарды, сондай-ақ ғылыми-техникалық әзірлемелер мен технологияларды пайдалану үшін жағдайлар жасауды;
- шағын кәсіпкерлік дамытудың мемлекеттік, салалық және өңірлік бағдарламаларын әзірлеуді;
- шағын кәсіпкерлік субъектілерін мемлекеттік тіркеудің және таратудың оңайлатылған тәртібін белгілеуді;
- оңтайлы салық салу режимін белгілеуді;
- шағын кәсіпкерлікке кредит берудің бағдарламаларын қабылдауды;
- шағын кәсіпкерлікті қолдау мен дамыту үшін инвестицияларды, оның ішінде шетелдік инвестицияларды, тарту мен пайдалану жүйесін жасауды;
- мемлекеттік мұқтаждар үшін товарларды сатып алудың көпшілендірілген көлемін қамтамасыз етуді;
- жұмыс істеп тұрған оқу және зерттеу орталықтарының консалтингтік ұйымдар мен шағын кәсіпкерлікті қолдау мен дамытудың ақпараттық жүйелерін дамыту және жаңаларын құру жолымен кадрлар даярлауды, қайта даярлауды және олардың біліктілігін арттыруды ұйымдастыруды қоса алғанда, осы баптың 1- тармағында көрсетілген бағыттар бойынша жүзеге асырылады.

4. Мемлекеттік даму институттары Қазақстан Республикасында және кәсіпкерлік субъектілерінің қалыптасуы мен экономикалық өсуін ынталандыру, сондай-ақ елдегі жалпы инновациялық және инвестициялық белсенділікті арттыру, оның ішінде жоғарғы технологиялық, ғылымды қажетсінетін өндірістерді, өндірістік инфрақұрылымды және өңдеуші өнеркәсіпті дамытуға жәрдемдесу, ел экономикасына ішкі және сыртқы инвестицияларды тартуға жәрдемдесу мақсатында құрылады.

5. Индустриялық аймақтар жеке кәсіпкерлікті дамыту үшін экономикалық және ұйымдық жағдайларды қамтамасыз ету мақсатында құрылады.

Индустриялық аймақтардың міндеттері

1. өнеркәсіп саласындағы жеке кәсіпкерлікті жедел дамытуға жәрдемдесу;
2. жаңа өндірістер инфрақұрылымын құруға және дамытуға арналған шығындарды оңтайландыру;
3. өндіріс тиімділігін арттыру;
4. халықтың жұмыспен қамтылуын қамтамасыз ету болып табылады.

6. Мемлекеттік органдар жеке кәсіпкерлік субъектілеріне жер учаскелерін, ғимараттарды, үй-жайларды сатады, не жер учаскесінің нысаналы мақсатын Қазақстан Республикасының жер заңнамасына сәйкес өзгертіледі, не Қазақстан

Республикасының тұрғын үй қатынастары туралы заңнамасына сәйкес сатып алу-сату шартына не рұқсатқа қажетті инфрақұрылымға қосудың техникалық шарттарын міндетті түрде қоса отырып, тұрғын үйді тұрғын емес қайта жабдықтауға рұқсат береді. Жеке кәсіпкерлік субъектілерінің одан әрі инфрақұрылымға қосу сатып алу-сату шартына не рұқсатқа сәйкес жүзеге асырылады.

Шағын кәсіпкерлікті мемлекеттік қолдаудың негізгі принциптері:

- шағын кәсіпкерлікті мемлекеттік қолдаудың көшенділігі;
- шағын кәсіпкерлікті қолдау инфрақұрылымының және жүзеге асырылатын шаралардың шағын кәсіпкерліктің барлық субъектілері үшін қолжетімділігі;
- шағын кәсіпкерлікті қолдау мен дамыту саласындағы халықаралық ынтымақтастық болып табылады.

Шағын кәсіпкерлікті мемлекеттік қолдау мен дамыту:

- қаржылық қолдау көрсету;
- шағын кәсіпкерлікті қолдау орталықтарының желісін ұйымдастыру;
- бизнес-инкубаторлардың қызметін ұйымдастыру;
- бір жылдан астам пайдаланылмаған мемлекеттік меншік объектілерін шағын кәсіпкерлік субъектілеріне сенімгерліктен басқаруға немесе жалға беру;
- өнеркәсіп өндірісін ұйымдастыру және халыққа қызмет көрсету саласын дамыту үшін жалға немесе сенімгерліктен басқаруға берілген объектілерді шағын кәсіпкерлік субъектілерінің меншігіне Қазақстан Республикасының Үкіметі белгілеген тәртіппен көзделген шарттарды олар орындаған жағдайда шарт жасасқан күзден бастап бір жыл өтке соң өтеусіз беру жолымен жүзеге асырылады.

Шағын кәсіпкерлікті мемлекеттік қолдау мен дамыту:

1. Шағын кәсіпкерлікті мемлекеттік қолдаудың негізгі принциптері:

- Қазақстан Республикасында шағын кәсіпкерлікті дамытудың басымдығы;
- шағын кәсіпкерлікті мемлекеттік қолдаудың көшенділігі;
- шағын кәсіпкерлікті қолдау инфрақұрылымының және жүзеге асырылатын шаралардың шағын кәсіпкерліктің барлық субъектілері үшін қолжетімділігі;
- шағын кәсіпкерлікті қолдау мен дамыту саласындағы халықаралық ынтымақтастық болып табылады.

2. Шағын кәсіпкерлікті мемлекеттік қолдау мен дамыту:

- қаржылық қолдау көрсету;
- шағын кәсіпкерлікті қолдау орталықтарының желісін ұйымдастыру;
- бизнес-инкубаторлардың қызметін ұйымдастыру;
- бір жылдан астам пайдаланылмаған мемлекеттік меншік объектілерін шағын кәсіпкерлік субъектілеріне сенімгерліктен басқаруға немесе жалға беру;
- өнеркәсіп өндірісін ұйымдастыру және халыққа қызмет көрсету саласын дамыту үшін жалға немесе сенімгерліктен басқаруға берілген объектілері шағын кәсіпкерлік субъектілерінің меншігіне Қазақстан Республикасының Үкіметі белгілеген тәртіппен көзделген шарттарды олар орындаған жағдайда

шарт жасасқан кезден бастап бір жыл өткен соң өтеусіз беру жолымен жүзеге асырылады. Осы шарттар сауда-делдалдық қызметті жүзеге асыратын шағын кәсіпкерлік субъектілеріне қолданылмайды.

3. Шағын кәсіпкерлік субъектілерін қаржылық қолдау:

- мемлекеттік мұқтаждар үшін тауарлардың (жұмыстардың, көрсетілетін қызметтердің) кепілдендірілген көлемін сатып алу;
- шағын кәсіпкерлік субъектілерінен сатып алынатын тауарлардың (жұмыстардың, көрсетілетін қызметтердің) номенклатурасын және олардың көлемін жыл сайын Қазақстан Республикасының Үкіметі айқындайды;
- екінші деңгейдегі банкілер арқылы кредит беруді ұйымдастыру;
- экономика салаларында әлеуметтік маңызы бар жобаларды ұйымдастыру және іске асыру үшін мемлекеттік гранттар беру;
- арнайы инвестициялық бағдарламаларды іске асыру;
- бюджет қаражаты есебінен қарыздар беру жолымен жүзеге асырылады.

4. Мемлекет тарапынан шағын кәсіпкерлікті қаржылық қолдауды негізгі мақсаты қаржылық ресурстарға қолжетімділікті қамтамасыз ету болып табылатын Қазақстан Республикасы Үкіметінің шешімімен құралатын арнайы қор жүзеге асырылады.

Қордың негізгі міндеттері:

- 1) жобалық қаржыландыру;
- 2) жеке кәсіпкерлік субъектілерінің қатысуымен микрокредиттік ұйымдар желісін дамыту;
- 3) шағын кәсіпкерлік субъектілерінің екінші деңгейдегі банкілерден олар кредиттер алған кезде кепілдік беру жүйесін жасау;
- 4) қаржылық лизингті дамыту;
- 5) шағын кәсіпкерлік субъектілерін оқыту және консалтингілеу;
- 6) шағын кәсіпкерлік субъектілері үшін сапалы менеджменті жүйесін ендіру жөніндегі операцияларды қоса қаржыландырудың гранттық жүйесін дамыту болып табылады. Шағын кәсіпкерлік субъектілеріне кредит беруді қор тартыпқан және өз қаражаты есебінен жүзеге асырылады. Ауыл шаруашылығы қызметін жүзеге асыратын шағын кәсіпкерлік субъектілеріне қарыздар бірінші кезектегі тәртіппен беріледі.

5. Шағын кәсіпкерлікті қолдау орталықтары халықты жеке кәсіпкерлікке тарту, жаңа шағын кәсіпкерлік субъектілерін құру мақсатында құрылады.

Шағын кәсіпкерлікті қолдау орталықтарының міндеттері

- кәсіпкерлік ахуалды, отандық және халықаралық нарықтарды, экономиканың салалары мен секторларын талдау;
- маркетинг және менеджмент саласындағы қызметтер көшесін көрсету;
- инвестициялық және бизнес-жобаларды әзірлеу жөніндегі қызметтерді, консультациялық және басқа да қызметтер көрсету;
- шағын кәсіпкерлік субъектілерінің инновациялық белсенділігін арттыруға жәрдемдесу;
- шағын кәсіпкерлік субъектілерінің кәсіби өсуіне жәрдемдесуі;
- ақпараттық және сараптамалық ресурстарға қолжетімділікті қамтамасыз ету;

- семинарлар, тренингтер өткізу;
- шағын кәсіпкерлік субъектілерінің деректер базасын қалыптастыру;
- шағын кәсіпкерлікті дамыту жөніндегі ақпаратты және оны дамытудың проблемалық мәселелерін талдау мен қырыту болып табылады.

6. Бизнес-инкубаторлар шағын кәсіпкерлік субъектілерінің қалыптасуына және дамуына жәрдем көрсету үшін құрылады.

Бизнес-инкубатордың міндеттері:

- бизнес-инкубаторларға орналастыру үшін шағын кәсіпкерлік субъектілерін іріктеу;
- шағын кәсіпкерлік субъектілеріне білім беру, маркетингтік және басқа да ұйымдастырушылық-басқарушылық қызметтер көрсету болып табылады.

Шағын кәсіпкерлікті қолдау орталықтарың, бизнес-инкубаторларды құрудың және олардың қызметінің тәртібін Қазақстан Республикасының Үкіметі айқындайды.

7. Сауда-делдалдық қызметті қоспағанда, өнеркәсіп өндірісін және қызмет көрсету саласын ұйымдастыру үшін шағын кәсіпкерлік субъектілеріне бір жылдан астам пайдаланылмаған мемлекеттік меншік объектілері сенімгерлікпен басқаруға немесе жалға берілуі мүмкін.

Шағын кәсіпкерлік субъектілерінің жалға алу немесе сенімгерлікпен басқару шарттарының талаптарын орындауын бақылауды республикалық және коммуналдық меншікке иелік етуге уәкілетті тиісті мемлекеттік органдар жүзеге асырады.

Шағын кәсіпкерлікті қолдау мен дамытудың мемлекеттік салалық және өңірлік бағдарламалары:

1. Шағын кәсіпкерлікті мемлекеттік қолдау мемлекеттік, салалық және өңірлік бағдарламалар негізінде жүзеге асырылады және ол шағын кәсіпкерлікті дамыту мен қолдауға бағытталған шаралар кешенін білдіреді.

2. Шағын кәсіпкерлікті қолдау мен дамытудың мемлекеттік, салалық және өңірлік бағдарламалары өндірісті бәсекеге қабілетті өніммен қамтамасыз ету, сондай-ақ инновациялық, білім беру қызметі, қаржылық және құқықтық консалтинг саласындағы шағын кәсіпкерлік субъектілеріне қаржылық, оқу-әдістемелік көмек көрсету үшін әзірленеді.

3. Шағын кәсіпкерлікті қолдау мен дамытудың мемлекеттік бағдарламаларын Қазақстан Республикасының Президенті бекітеді және олар республиканың барлық аумағында мемлекеттік органдар мен жеке кәсіпкерлік субъектілерінің орындауы үшін міндетті болып табылады.

4. Егер аккредиттелуге бір әкімшілік-аумақтық бірлік, бір қызмет саласын білдіретін екі және одан да көп коммерциялық емес ұйым үміткер болған жағдайда, онда азаматтардың нағұрылым көп санын біріктірген коммерциялық емес ұйым аккредиттелуге жатады.

5. Жеке кәсіпкерлік субъектілерінің бірлестіктерін аккредиттеуді жүргізу тәртібін Қазақстан Республикасының Үкіметі айқындайды.

Сарапшылық кеңестер

1. Орталық мемлекеттік және жергілікті атқарушы органдардың жанындағы сарапшылық кеңестерге жеке кәсіпкерлік субъектілерінің аккредиттелген бірлестігінің, коммерциялық емес ұйымдардың, мемлекеттік органдардың өкілдері кіреді.

2. Жеке кәсіпкерлік субъектілерінің аккредиттелген бірлестігі мен коммерциялық емес ұйымдар орталық мемлекеттік және жергілікті атқарушы органдардың жанындағы сарапшылық кеңестің құрамына ұжымдық мүше ретінде кіреді және өкілетті сенімхатпен расталатын өз өкілі арқылы әрекет етеді.

Орталық мемлекеттік және жергілікті атқарушы органдардың жанындағы сарапшылық кеңестердің құрамы мемлекеттік органдар басшыларының шешімдерімен бекітіледі.

3. Жеке кәсіпкерлік субъектілерінің мүдделерін қозғайтын нормативтік құқықтық актілерді әзірлейтін мемлекеттік орган, мемлекеттік құрылымдарды қамтитын нормативтік құқықтық актілерді қоспағанда, оны сарапшылық кеңестің қарауына енгізеді.

4. Сарапшылық кеңестер туралы үлгі ережені Қазақстан Республикасының Үкіметі бекітеді.

5. Сарапшылық кеңестердің жұмысын талдау мен оның мониторингін уәкілетті органның жанынан құрылатын үйлестіру кеңесі жүзеге асырады.

Уәкілетті органның басшысы үйлестіру кеңесінің төрағасы болып табылады. Үйлестіру кеңесінің құрамын уәкілетті органның басшысы қалыптастырады.

ҚОРЫТЫНДЫ

ҚР заңдарымен реттелетін кәсіпкерлікті дамытпай Қазақстанның экономикасын реформалау мүмкін емес. Өтпелі кезеңде ҚР Президентінің «Шаруашылық қызметінің еркіндігімен кәсіпкерлікті дамытудың еркіндігі туралы», «Жеке кәсіпкерлік туралы», «Ақционерлік қоғам туралы», «Шаруашылық серіктестіктері туралы» және т.б. жарғысы және ел басшылығымен бірнеше заңдар қабылданған еді. Бұл заңдар азаматтардың және заңды тұлғалардың кәсіпкерлікті жүзеге асырудағы кәсіпкерлік қызметінің еркіндігін қамтамасыз ететін негізгі құқықтық, экономикалық және әлеуметтік жағдай мен кепілдікті анықтайды.

Кәсіпкерліктің өмір сүруі мен дамуының негізгі жағдайлары болып табылатындар:

- өндіріс құралына және қызметтің соңғы өніміне меншік, сондай ақ экономикалық игіліктерге меншікті беру және алу құқығы;

- келісімшартпен, бірігумен, кәсіпкерлік және тұтынушылық таңдаумен еркін шаруашылық субъектісінің жеке автономиясы;

- айырбас нысанының дамуы, яғни, тауарлық – ақшалай қатынастардың болуы, оның ішінде еңбектерінің сатып алу және сатудың болуы.

Қазақстан үшін кәсіпкерлікті дамыту мәселесі өзекті мәселелердің бірі болып табылады. Өйткені нарық экономикасының өзі – бұл кәсіпкерлік экономика. Мемлекетте кәсіпкерлікті дамыту нарықтық дамытудың кепілі. Сондықтанда кәсіпкерлік төңірегіндегі көптеген мәселелердің көтеріліп жатуы, оның экономикадағы рөлінің маңыздылығы дәлелдейді, жалпы еркендікті елдерде өздерінің экономикалық және әлеуметтік мәселелерін шешуде кәсіпкерлікке арқа сүйейді. ҚР конституциясында кәсіпкерлік турасында былай деп жазылған «Әркімнің кәсіпкерлік қызмет еркіндігіне өз мүлкін, қаз келген заңды кәсіпкерлік қызмет үшін еркін пайдалануға құқығы бар».

Шағын кәсіпкерлік қызметін басқарудағы ұйымдастырушылық-экономикалық механизмдерін жетілдіру мәселелерін зерттеу нәтижесінде келесідей қорытындылар мен ұсыныстар жасауға болады:

1. Шағын кәсіпорын мекемелерінің қызметін басқару механизмі кәсіпкерлікті ұтымды жүргізу мәселесіне бағытталуы тиіс. Себебі, ол әлеуметтік және қаржылық-экономикалық процестерді біріктіреді.

2. Шағын кәсіпкерлікті басқаруды экономикалық және құрылымдық өзгерту – бұл мемлекеттің белсенді рөлі мен шаруашылық субъектілердің нарықтық тәртібіне негізделетін, шағын кәсіпорын басқарудың ұдайы өндіріс жүйесіндегі және ұйымдастырушылық құрылымындағы шағын кәсіпкерлік қатынастарының субъектілері арасындағы экономикалық қатынастарын жарым-жартылай немесе толық түрлендіруге бағытталған процесс.

3. Нарықтық экономика жағдайларында шағын кәсіпорын мекемелерінің төменгі бөлімшелері – кәсіпкерлер шағын кәсіпорын мекемелерінің қызметін басқару механизмін құруда, бизнес жүргізудің нарықтық нысандарын қалыптастыру мен дамытуда, кәсіпкерліктің, шағын

кәсіпорын мекемесінің, саланың экономикасын дамытуда, жұмыскерлердің бастамасын жоғарылатуда басты рөл атқарады. Кәсіпкерлік келесідей шарттардың негізінде дағуашылықты дербес жүргізу құқығын иеленді мүмкін: шағын кәсіпорын, шықсат ресурстарының болуы және оларды еткізу нәтисжелілігі, сондай-ақ өндірістік бағдарламаны орындаудың жоғары сапалық көрсеткіштерінің болуы.

Осы мақсатқа байланысты төмендегідей міндеттер анықталды: шағын кәсіпорын өнімдерінің шығымы мен сапасын арттыру, мемлекеттік қолдаудың арқасында өнім қауіпсіздігін қамтамасыз ету; шағын кәсіпкерлікті дамытуды қолдау; өнім өнімділігі мен өнімнің сапасын арттыру; шағын кәсіпкерлікпен айналысатындарды мемлекет тарапынан қолдау; ШОК үдемелі ғылыми және технологиялық дамуын қамтамасыз ету; қуаттылықты пайдалану деңгейінің техникалық жаңаруының өсуін қамтамасыз ету мен кәсіпорындарды ДСҰ кіру жағдайына бейімдеу.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Государственное регулирование развития малого предпринимательства в Республике Казахстан // Исследования, результаты – Алматы, 2009. – № 4. – С. 441-445.
2. Қазақстандағы шағын бизнестің мемлекеттік қолдауының негізгі жолдамасы // «ТМД мемлекеттерінің аграрлық нарығы: даму және қарым-қатынас мәселелері». Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция. – Алматы: ҚазАӨК экономикасы және ААД ҒЗИ, 2010. – Б. 77-79.
3. Моделирование конкурентоспособности продукции фирмы // Исследования, результаты. – Алматы, 2009. – № 4. – С. 445-449.
4. Об оценке эффективности функционирования предприятия // Вестник Университета «Қайнар». – Алматы, 2009. – № 4/2. – С. 61-65.
5. Предпринимательское право: Курс лекций / Под ред. Н.И. Клейн М., 1993.
6. Предпринимательское право: Учебник для студентов образовательных учреждений среднего профессионального образования / Под ред. Е.П. Губина и П.Г. Лажно М., 2001.
7. Толстошеев В.В. Региональное экономическое право России М., 1999.
8. Хозяйственное право / Под ред. В.С. Мартемьянова М., 1994 Т. 2
9. Шағын кәсіпкерлік – экономиканың негізгі өзегі // «Инновациялық экономика жағдайында Каспий өңірінің әлеуметтік-экономикалық дамуының өзекті проблемалары». Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференцияның материалдары – Атырау: Атырау МУ, 2009. – 2 том, – Б. 118-119.
10. Шағын кәсіпорының кластерлі экономикада бәсекелестікті жоғарылату стратегиясы // «Агроэнергетика меншігінің индустриялы-инновациялық дамуы: қазіргі жағдайы және келешегі». Қазақ ұлттық аграрлық университетінің 80 жылдығына арналған халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференцияның материалдары. – Алматы: ҚазҰАУ, 2010, мақалалар жинағы, – 3 кітап, – Б. 169-172.
11. Шершеневич Г.Ф. Учебник торгового права М., 1994
12. Экономическая сущность развития малого предпринимательства // Вестник Университета «Қайнар». – Алматы, 2009. – № 3/2. – С. 49-53.